

גליון נושא: גדולי ישראל בנופש

בס"ד, יום ג' פרשת ואתחנן, י"ב אב תשע"ה

לע"נ האשה הצדקנית צביה בת ר' מאיר יעקב ע"ה נלב"ע ד' אב ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ הרה"ח צבי יעקב בן ר' חיים יצחק יהושע זצ"ל נלב"ע כ"ח אב תשמ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

חיי בעלי החכמה ומבקשיה

הגרא"מ שך זצ"ל: בהקדמה לאבי עזרי (קדשים) מעיד **הגרא"מ שך זצ"ל** על עצמו שעיקר הזמן שהספיק לחדש בסדר 'קדשים' היה רק בזמני הביניים, מאחר שבמשך ה'זמן' הוא משועבד לסדרי הישיבה במסכתות של נשים נזיקין. וחיידד בספר כבודה של תורה שחידש כאן ה'אבי עזרי' הגדרה על בין הזמנים שהוא 'זמני הביניים', ויש כאן חלות של 'זמן' כמו שיש זמן חורף וזמן קיץ, כך יש 'זמן' ביניים. וביאר **הג"ר יצחק פנחס גלדווסר שליט"א** שאם קוראים לזה 'בין הזמנים' משמע שנפקע סדרי הישיבה, לכן צריך לקרוא לזה 'זמן ביניים'.

הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל: אמר שבאמת צריך לקרוא לזה 'בין החיים' ולא 'בין הזמנים', כי החיים זה תורה כי הם חיינו, וכאשר מפסיקים מהחיים זה 'בין החיים'. וכידוע המעשה עם בעל הברכת **שמואל שבאסיפת וועד הישיבות** עמד רב אחד והתבטא שהתורה זה החמצן של החיים ולכן צריך לשמור על הישיבות, מיד נזעק ר' ברוך בער ואמר: תורה אינה החמצן של החיים, תורה היא החיים בעצמם.

הג"ר אליהו ברוך פינקל זצ"ל: אמר בדברי חיזוק לקראת 'בין הזמנים' שיש בחורים שטועים שתלמוד תורה זה כביכול מצות עשה ש'הזמן' גרמא כאילו בבין הזמנים לא צריך כ"כ לתלמוד, אבל כמו שכל אחד מבין שאין מושג כזה של בין החיים כך גם בין הזמנים לא יכול להיות בין החיים, וכי בבין הזמנים לא צריך לנשום?! ומבואר **ברמב"ם** (פ"ז מרוצח ה"א) דחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תורה כמיתה חשובים. ולכן גם בבין הזמנים ילמוד בשלימות בלי קיצורים, כי בחיים לא שייך קיצורים וכידוע דהחיי אדם קרא לספרו **חיי אדם** כדי שלא יעשו על זה קיצור חיי אדם! (משולחן ר' אליהו ברוך פרשת עקב עמוד רפא).

ומסופר שפעם אחת נפגשו **הגרא"א קוטלר זצ"ל** עם **הגרי"י רודרמן זצ"ל**, שח הרב רודרמן שהוא לא מסר שיעור כי לא חש בטוב, הגיב ר' אהרן אני נוהג להיפך, שאם איני חש בטוב אני מוסר שיעור ועל ידי זה אני מרגיש טוב, השיב הרב רודרמן אם גם אני הייתי בטוח בשיעור כמו אצלכם גם אצלי היה אותו דבר (שם).

הגרי"ז הגריש"א והגרש"ו: מצינו בהרבה ספרי תשובות **מגדולי ישראל** שמציינים בתחילת התשובה שנכתב בהיותם בערי הנופש כשלא נמצא תחת ידם הספרים הנצרכים. **בחייושי הגרי"ז** (על הרמב"ם במכתבים בסוף הספר עמוד פא) מופיע בתחילת המכתב שהוא נכתב ב'קריינצא' שהיה בזמנם עיירת מרפא. **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** בתשובה שכתב כאשר שהה בנופש מציין פה 'אשדוד' (משנת אי"ש). ועיין במדור 'מנהג ישראל תורה' שכן היה דרכו של **הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל**.

הגר"ח גרינמן זצ"ל אמר שבבין הזמנים כיון שאין 'סדר' אין 'בין הסדרים' וממילא יכול לתלמוד ברצף יום ולילה כפי שלבו חפץ.

הגרבי"צ אבא שאול: כשלא היו סדרי לימודים בישיבה היה הולך לבית הכנסת לוקח משהו לאכול ולומד מהבוקר עד הערב מקשה אחת בלי הפסק, בפרט בערב שבת של ימי הקיץ שהיום ארוך היה מספיק מסכת שלמה, וכן בתעניות שלא אוכלים (אור לציון חכמה ומוסר עמוד לו).

הג"ר שלום כהן שליט"א סיפר על עמלות התורה של **הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל** עם **הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל**, כאשר חבריהם חזרו מטיול הגיבו אתם טיילתם בארץ, ואנחנו טיילנו בעשרות דפים גמרא.

הג"ר יעקב עדס שליט"א: העיד אברך שראה את **הג"ר יעקב עדס שליט"א** בנופש בזכרון יעקב (ב'גני כרמל') שלומד כל היום בהתמדה מופלאה מול החלון, ונדמה למתבונן כאילו הוא בתוך הבית מדרש בו לומד כל השנה, רק בערב יוצא קצת לפוש ותכף חוזר לתלמודו (ח.פ.). ❖

'בין הזמנים' אצל גדולי ישראל

מקדמת דנא הרבה גדולי ישראל היו נוסעים למקומות הבראה לאגור כוחות לעבודת הקודש. חולשה ירדה לעולם במאות השנים האחרונות ולכן התחזק המושג של 'בין הזמנים', כאשר אף מגדולי ישראל המופלגים הרגישו צורך להנפש.

ועיין בלשונו הנפלא של החזו"א (קובץ אגרות אגרת לה) דע לך יקירי שאין כאן לא חטא ולא אשמה מחוקי הטבע להתעייף ואין ראוי לזלזל בחוקי הטבע, ולכן חובתך להפסיק לימודך לגמרי על משך שתי שבועות ותרבה בכלכלה ומזון מבריא ולהוסיף על השינה והטיול ועוד מעניני הבטלה... ואשריך שעמלת בתורה ותשת כוחך עליה!

ובספר 'מדרש שמואל' על מסכת אבות (לר' שמואל די אוזידא פרק שני משנה יד) הובא בספר 'יוסף אומץ' (עמוד 60) פירש המשנה וכל מעשיך יהיו לשם שמים, שזה מה שאמר דוד המלך (תהלים קיט מה) וְאֶתְהַלֵּךְ בִּרְחֹבָהּ כִּי פִקְדִיךָ דְרָשְׁתִּי: כלומר לטייל ברחבה לפי שפקודך דרשתי וחליש דעתאי מן הגרסא ולזה אני הולך לטייל, ולזה לא אמר ואהלך ברחבה אלא ואתהלכה מן ההתפעל שהוא מורה על הטיול, ועל דרך זה אמר הכתוב (משלי ג, ו) בְּכָל־דֶּרֶךְךָ דַּעֲהוּ וְהוּא יִשָּׁר אַחֲרֶיךָ: הכוונה שדבר עם האדם ואמר בכל מעשיך ודרכיך דעהו, כלומר כוונתך תהיה לשם שמים, עכ"ל.

הגרא"מ שך זצ"ל: בפתיחה לזמן קיץ א' דר"ח אייר תשנ"ב (מחשבת מוסר תורה עמוד תנד) ביאר את ענין בין הזמנים לפי מה שמבואר ברש"י (ויקרא א י) ואם מן הצאן - וי"ו מוסיף על ענין ראשון. ולמה הפסיק, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה:

1. והגית בו יומם ולילה

הצד השווה בכל גדולי וצדיקי הדורות שנצלו כל רגע פנוי בזמן הנופש לעסק התורה, עד שהיה נדמה שאין שום חילוק בין ה'זמן' לבין הזמנים, כי אם שהחליפו בית מדרש!

הגר"ב ליבוביץ זצ"ל: העיד הג"ר ראובן גראזאווסקי זצ"ל על חמיו הגר"ב ליבוביץ בעל הברכת שמואל זצ"ל (בהקדמה לברכ"ש חלק ב'), היה דואג לבריאותו רק כדי שיהא מוחו בהיר וצלול לחדש חידושי תורה אמיתיים, ואת מצב בריאותו שיער רק לפי אמת מידת צלילות ובהירות סברתו, וכשהיה נוסע למעון קיץ, מדד את טיבו ויעילותו של מקום הנופש, האם מבין הוא שם את הסוגיא שעמל עליה כמה שנים או לא.

הגרי"ז מבריסק זצ"ל: כך מסופר שפעם אחת נזדמנו הגרי"ז והברכ"ש לעיירת נופש, בלכתם לשאוף אויר צח לצורך בריאות, התבטא הברכ"ש שיש כאן 'אויר טוב', שאל הגרי"ז ואמר לו ממתי רבינו 'מבין' אם האויר טוב או לא. ענה הברכ"ש שכיון שהבין היטב מה שדיברו כעת בלימוד, מוכרח שיש כאן אויר טוב ולכן כח המחשבה באוריתא מחודד טפי. כמבואר בגמ' (מגילה כח:) דשמעתא בעא צילותא כיומא דאסתנא (ד.ד.).

הג"ר אליעזר יהודה פינקל זצ"ל: היה לו קבלה לסיים ש"ס כל שנה, וכיון שהיה טרוד בעסקי הישיבה מה שלא הספיק השלים בבין הזמנים.

הגרנ"צ פינקל זצ"ל: כששהה בנופש היה שקוע כולו בעסק התורה, מספר חתנו הג"ר שמשון בלוך שליט"א, שחודשיים לפני פטירתו נסעו בבין הזמנים לשכונת טלז-סטון הסמוכה לירושלים, מיד כשבאנו לקח גמרא לידו, הוא היה חלש מאוד כמעט ולא יכול היה להוציא הגה מפיו מרוב חולשה, וביקש ממני להקריא את הגמ' כאשר הוא עוקב מילה במילה עם אצבעו בתוך הגמ' והראשונים. למרות היסורים וכאבי הראש החזקים שהיו לו עקב חולשתו שהתגברה בתקופה האחרונה, ועל אף הלחץ הכלכלי, היה שקוע בסוגית 'תשלומי תרומה' במסכת פסחים והיה ניכר עליו שרק התורה מרגיעה ומשמחת אותו! (בכל נפשך עמוד 452). סיפר אברך שראה בבין הזמנים אב תשמ"ז את **הגרנ"צ פינקל זצ"ל** עם הרב יורמן שליט"א והג"ר ירחמיאל חסיד שליט"א ועוד אברכים מופלגים שעולים לאוטבוס לכיון באר שבע, תמה ושאלם מה יש בבאר שבע, אמרו לו שנוסעים למשך כמה ימים לקבל תורה מהג"ר חיים קמיל זצ"ל (מ.ש.).

מנהג ישראל תורה

הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל

בעל ה'שבט הלוי' הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל היה נוסע בקביעות כל שנה לנופש לצרכי בריאות לחו"ל, לשוויץ או לאוסטריה, מתחילה היה במשך עשרות שנים נוסע לישיבת לוצערן בראשות הגר"י קופלמן זצ"ל, ושהה שם בדירה בסמיכות לבית הגר"י קופלמן.

הרבה תשובות בשו"ת שבט הלוי ובעוד ספרים נכתבו כששהה בנופש באוברנאו ע"י לוצערן, התאריך הכי קדום בתשובה בלוצערן מופיע בשו"ת שבט הלוי (חלק ג' או"ח סימן כו) - ר"ח אלול תשל"ד, לפ"ק פה אוברנאו ע"י לוצרן יצ"ו... מעט לפני נסיעתי לחו"ל לנוח קצת קבלתי מכתבו והריני משיב אע"פ שאני מחוסר ספרים: ניסוח דומה מופיע בשו"ת שבט הלוי (חלק ד' סימן קסא) - יום ג' פרשת ראה תשל"ז פה אוברנאו ע"י לוצרן יצ"ו... כאשר נסעתי קצת לחו"ל לנוח מטרדותי, באה לידי מכתבו ואשיב בקיצור כי אני בלי ספרים הנצרכים. עוד כתב תשובה להג"ר שמואל אליעזר שטרן שליט"א (ספר הצלת נפשות עמוד 64) יום ה' פ' פנחס בין המצרים תש"נ לפ"ק פה אוברנאו יצ"ו... ומפה הריני משיב עכ"פ בקצרה כי רבים השואלים והספרים מועטים. התאריך הכי מאוחר בלוצערן הוא מכתב תשובה להג"ר שמואל קוריץ שליט"א (ספר אוצרות השבת עמוד 486) יום ב' ראה תשנ"ג לפ"ק פה אוברנאו - ע"י לוצרן יצ"ו.

בשנותיו האחרונות היו תלמידיו האחים הרב דוב והרב בנימין שטראה שליט"א מלונדון מארגנים את הנופש בשוויץ או באוסטריה, אפילו לעת זקנותו כאשר באי ביתו חששו לשלומם, לא הסכים לוותר על הנסיעה ואמר שזה חיזוק לעבודת השי"ת, גם בשנתו האחרונה לחייו בחודש תמוז תשע"ד (9 חודשים לפני יום פטירתו ט"ו ניסן תשע"ה) שהה באוסטריה וסידרו מקורביו שיהא בטיסה המיוחדת 'ליווי רפואי' מתאים.

בשנת תש"ע בדברי פרידה לפני שנסע לנופש אמר, שאין זה אפילו בגדר 'ביטולה' זהו קיומה' כיון שהסדרים ממשיכים כסדר ורק מחליף מקום למשך זמן הנופש. מקורביו מעידים שלא שינה מסדריו כלום בנופש, וכל החילוק התבטא שכל השנה היה צועד את שעת ההליכה היומית כציווי הרופאים באיזור 'זכרון מאיר' בבני ברק, וכעת צעד את שעת ההליכה כצורתה באותה שעה ובאותו זמן, בשוויץ או באוסטריה.

במקום הנופש שקד בתורה כל היום, מסר שיעורים כדרכו, תפילותיו במתינות, בג' השבועות אמר במקום הנופש ברוב עם 'תיקון חצות' בחצות היום כמנהג הונגריה. ❖

2. כי הם חיינו

הג"ר משה חבירוני זצ"ל כתב במכתב (הובא בספר שלהי דקייטא סי' ז') על חומרת המתיר לעצמו להתבטל מן התורה בימי ביה"ז, שמצינו בחז"ל 'העושה תורתו עיתים הרי זה מיפר ברית' והיינו שעושה זמנים לתורה זמן כן וזמן לא, וזה הפרת ברית שהברית הוא תמידי בלי הפסק עכ"ל.

כ"ק האדמו"ר מביאלה שליט"א בדברי חיזוק לבין הזמנים (מבשר טוב עמוד רמ"ב) הביא את דברי הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א' הלכה ח') כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה. בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו. עכ"ל. הרי שחייב תלמוד תורה הוא בכל הזמנים ובכל המצבים שאדם נמצא, גם אם בבין הזמנים הוא בגדר 'תשש כחו' עדיין חייב בתלמוד תורה. והטעם בזה שקיום בני ישראל תלוי בתורה 'כי הם חיינו', כמו חיות הדגים במים כפי שענה ר' עקיבא לפפוס (ברכות סא:), וברגע שיתבטלו מתורה בטל מהם מקור חיותם.

הג"ר נתן מאיר וואכטפויגל זצ"ל משגיח דישיבת ליקווד אמר (הודפס בקובץ שיחות) שאין לבטל תורה בבין הזמנים שהרי תכף אלול בא, ואיך יבוא מתוך בטלה לחרדת הדין (י.ז.ו.). גם הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל האריך לזעוק על כך שאין שום היתר לבטל תורה בבין הזמנים. (דרכי החיים עמוד

הערות מבני החבורה

שאלה: מה צריך לחשוב בזמן הנופש, בכדי שלא יעבור על וְהָיְתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה (יהושע פרק א, פסוק ח).

תשובה: כ' הרמב"ם (דעות פרק ג הלכה ג') ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא. מבואר בדבריו שבמקום צורך אין חסרון בביטול הסדרים הקבועים דחשיב המנוחה עבודת ד'.

וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן רלא סעיף א) ואמרו חכמים: כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבוד את בוראו, ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד. והוסיף המשנה ברורה (סימן רלא ס"ק ה) בשם החיי אדם וראיתי לאנשי מעשה שקודם אכילה היו אומרים הנני רוצה לאכול ולשתות כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת השם יתברך.

כך ביאר הגר"ד פוברסקי שליט"א (מ.י.) בהספדו על הג"ר שלמה ברמן זצ"ל את הגמ' בשילהי קידושין (דף פב.) ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שעומדת לו לאדם בימי זקנותו. וקשה מה החידוש בזה הרי כל עסק שמתעשר ממנו עומד לו לאדם בימי זקנותו. וביאר שבכל מקצוע ברגע שאינו יכול לתפקד אינו שוה כלום כגון חייט ברגע שאינו יכול לבצע את מלאכתו כבר אינו חייט, אבל בתורה גם כאשר אינו יכול לעשות את זה בפועל עדיין יש לו שם תלמיד חכם דעובד ד' פירוש שעושה רצון ד', וכעת זהו רצונו.

וכתב בשו"ת אז נדברו (ח"ו סימן מ') דהנוסע לחזק בריאות גופו אין בזה חשש ביטול תורה ורשאי להיות שם כפי מה שדרוש לבריאות גופו ולא לשם בידור ותענוג, ומיד לאחר מכן צריך הוא לחזור וללמוד תורה. וביאור דבריו עפ"י מש"כ הרמב"ם (תלמוד תורה פרק ג הלכה ד) כלפי מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים שיעשה המצוה ויחזור לתלמודו. וקשה מה הוסיף הרמב"ם 'ויחזור לתלמודו' וביארו שדוקא אם לבסוף חוזר לתלמודו אז חשיב שלמד כל הזמן שנאנס ולא יכול היה ללמוד, אבל אם אין חוזר לתלמודו לא חשיב שנאנס בינתיים וכך גם בנופש אם תכף חוזר לתלמודו חשיב כל זמן הנופש כצורך הלימוד. (מ.ל.).

ביטולה זהו קיומה: וגם באופן שמפסיד כעת מלימוד התורה מכל מקום מכח זה יוכל ללמוד בעתיד וכפי שמסופר על החפץ חיים שהיה כמה חדשים שלא יכול היה ללמוד כלום, וכיון שהבריא הצליח לכתוב ספרים שהאירו את עיני כל ישראל. ❖

(רנז). גם הסטייפלער אמר (פניני רבינו הקה"י ח"א עמוד י') יש בחורים שחושבים שבין הזמנים זה הפקר ופטורים מלימוד התורה וזו טעות אין זמן שמופקע מחיוב לימוד התורה כשיכולים ללמוד.

הג"ר אשר אריאלי שליט"א אמר בשיחת חיזוק בישיבת מיר לפני תשעה באב (הודפס בקונטרס 'דברו על לב ירושלים', ובקובץ 'בנתיבות ההלכה' חלק מד עמוד 228) שאפשר להמליץ על בין הזמנים את לשון הגמ' (חגיגה דף ה:) כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה, שבזמן זה לא נמצאים בישיבה במקום הטבעי וזה גורם לביטול תורה, אולם ראוי להדגיש שאדרבה אפשר להתעלות בימים אלו שכל אחד יכול ללמוד מה שליבו חפץ ובקצב שחפץ מי שהשיעורים מידי מהירים בשבילו יכול בבין הזמנים ללמוד יותר לאט כפי שטוב לו, ואלו שטוענים שהשיעורים מדי איטיים יכולים ללמוד כפי רצונם עם חברותא אחר ובמקום שלבו חפץ, לחטוף עולם ומלואו עוד מסכתות וספרים אחרים, עכ"ד.

3. חמשה עשר באב

הגר"ח פ' שינברג זצ"ל (רבינו יונה על אבות עם הארות וביאורים עמוד נז) והאדמו"ר מצאנז בעל השפע חיים זצ"ל (דברי תורה שנה ט' גליון כב) ועוד גדו"י הלינו על כך שבין הזמנים אב נקבע בזמן שכתוב עליו בגמ' (תענית לא.) מכאן ואילך דמוסיף יסיף דלא יוסיף תקבריה אמיה. ופירש רש"י (שם) מחמשה עשר באב ואילך, דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו. דלא יוסיף לעסוק בתורה בלילות. תקבריה אימיה כלומר ימות בלא עתו.

ועיין ברבינו גרשום (ב"ב דף קכא:) שלכן עושים יו"ט בט"ו באב מחמת שאז מוסיפים בלימוד התורה מפני שפסקו בו מלכרות עצי המערכה ועוסקים בתורה. וכתב הגאון ר' יונתן איבשיץ זצ"ל בספרו יערות דבש (ח"א דרוש ד') הנה ימים באים ימי חפץ ומט"ו באב ואילך הגיע זמן הוספה להוסיף אומץ בתורה ויראת ד' חזקו ואמצו לבבכם בתורת ד', ואין לנו שיעור רק התורה הזאת.

ואכן מטעם זה המנהג בישיבות גור, טשיבין, נזר התורה, ועוד, להתחיל את 'זמן אלול' בט"ו באב. אכן עיקר דינא דגמ' לא שייך בזמננו, וקצת סמך לזה במ"א (קלא ס"ק טו) ונפסק במ"ב (ס"ק ל') שהטעם שאין נופלים על פניהם שהיה יו"ט גדול 'בזמן המקדש' משמע שבזמננו לא הוי יו"ט. והטעם כי כיום אין פוסקים לכרות למערכה, וכן אין השמש והחושך סיבה לשינוי ההרגל, ורק בזמנם כאשר הלילה גדל היה יותר זמן ללמוד תורה.

צומק הפסח

אתרונות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823